

DOUS ESTUDIOS SOBRE A COMARCA DE CERDEDO

CARLOS SOLLA VARELA

Os dous estudos que veñen arreo non teñen outra pretensión que a de seren humildes aportacións ó estudio lingüístico etnográfico do concello de Cerdedo (Pontevedra, España) e en particular da freguesía de San Xoán, labor aínda por facer. Coa arela de preservar do ostracismo os nosos máis enraizados sinais de identidade, entréganse estes textos ó meigallo da neotecnoloxía. Agardo vallan para salienta-la singular enxebreza da terriña que me porfillou, sexan así mesmo azo e pulo nas angueiras dos seus veciños, a quen van dedicados.

I. Onomástica pándega: Colleita de alcumes e chamadeiros en terras de Cerdedo.¹

1. A leira

No cerne da Terra de Montes de *A Vedra*², a pouco máis de cinco leguas da capital das Rías Baixas, pola estradiña³ que de vello achega ó viaxeiro ás chairas castelás. Cerdedo, antigo *Cereseto*, abundancial de *cerasus* “cerdeira”, a árbore das cereixas, feitiña baga por gorentosa apreciada: *Comera-la cereixa que o merlo (che) deixa*⁴. Abofé que levou boa enchente o paxaro pois daquelas árbores resta a penas a sombra do topónimo.

O montuoso concello de Cerdedo esgázase en oito parroquias: Castro (Santa Eulalia), Cerdedo (San Xoán), Figueroa (San Martiño), Folgoso (Santa María), Parada (San Pedro), Pedre (Santo Estevo), Quireza (San Tomé) e Tomonde (Santa Mariña). A parroquia de Cerdedo en quince lugarexos: Abelaíndo, Arén, Barro, Biduído, Carballás, Cavadosa, Cavenca, Cerdedo, Cernados, Chamadoira, Limeres, Lourido, Meilide, Revolta e San Bernabé.

---

¹ Permítaseme dicir que o aquí exposto insírese no que pretende ser unha aproximación etnográfica á parroquia de San Xoán de Cerdedo.

² *Pontevedra*, na fala gremial dos canteiros.

³ N-541

⁴ Expresión recollida na zona obxecto de estudio.

Cerdedo é o Lérez⁵ que o aleita, a Laxamoura⁶ que o asombra, Castrofiz⁷ que o acocha, o ar da Penadaigha⁸ que o aventa. Cerdedo é a estrada que o xongue, San Xoán⁹ que o garda e o pobo que o canta aleuto:

*Cerdediño, Cerdediño
Cerdediño para os amores
a fonte na carretera
e San Xoán no medio das torres.*¹⁰

País de canteiros foi, xa que de tódolos froitos que o chan ofrece cómpre salienta-la pedra como o sobranceiro. Alá onde abranguese o *arghina*¹¹ o táquele-táquele da labra porfiaba co *verbo*¹², enrestrando babélico rechouchío:

—*¡Ghinou a raula, murie o alma que abisme!*
—*¡Soai, soai!*¹³

Pedreiros da diáspora, mans de ferro, gorkas poeirentas:

*Canteiriños de Cerdedo
veñen polo Paraño arriba
neniñas de Vilapouca
tédelle a carne cocida.*¹⁴

---

⁵ Río que atravesa no seu curso alto o concello de Cerdedo, desembocando finalmente na ría de Pontevedra.

⁶ Grande rocha de cor cincenta que vivía o lugar des unha encosta do Monte do Seixo.

⁷ Coto da parroquia de Castro (Cerdedo). Achados prerromanos. Lendas de mouros e fadas. Cantouno o sublime Otero Espasandín: *Castrodiz, rexo castro de celtas, en terras de Cerdedo [...] ¡Pastor de mámoas en terras de Cerdedo!, Pidoche, Castrofiz, dende esta terra, envellecida nova, metro e medio de chan para cando morra.*

⁸ Outeiro do Monte de Abelaíndo, orientación sueste. A grafía *gh* representa o son fricativo faringal xordo (gheada), trazo fonético dialectal característico da zona.

⁹ San Xoán Bautista: advocación do concello de Cerdedo.

¹⁰ Cantiga recollida na zona obxecto de estudio.

¹¹ Canteiro, na xerga do oficio.

¹² Xerga dos pedreiros, tamén *Latín*.

¹³ —*¡Cheghou a noite, que traballe o animal que vexa! —¡Así sexa!* Diálogo de canteiros vellos. Pola calada aldraxan ó pinche (xanarra na xerga) quen puña remate á xeira esgotadora limpando e axeitando a ferramenta. Expresión en verbo recollida na zona obxecto de estudio.

¹⁴ Cantiga recollida na zona obxecto de estudio.

2. A gra

Deus dea bo lombo onde levar mal nome,¹⁵ din os sabidos. O alcume ou alcuño seica se gaña a por de pretendelo xa en propiedade téstase coma o teito, o agro ou os aveños. O alcume fotografa a fasquía, a teima, o aquel insospeitado; inmortalizando a súa singularidade.

O chamadeiro fai saber de onde ou de quen vén un sendo, particulariza fronte á comunidade, bosquexa unha xenealoxía de urxencia; apégase a un cal hedra rubidora.

Alcumes e chamadeiros, posto que o enxeño non ten lindes, mestúranse argallando formas híbridas: alcumes-chamadeiro (alcumeiros) e chamadeiros-alcume (chamadumes).

ESCOLLA DE ALCUMES

Individuais-masculinos

Apaghavelas, O / Narizán, O / Nariz de a metro, O: Por ter bo apéndice nasal. Alcume de trazo físico.

Cacheiras, O / B. Cacheiras / B. Cacheiro:¹⁶ Presentaba un avultamento no sobrecello a raíz dunha ferida mal curada. *B. Cacheiras* e *B. Cacheiro* son exemplos de alcumeiros, o nome de pía faise acompañar do alcume. Alcumeiro de trazo físico.

Candengo, O: Por *candenguear* “xunta-los xeonllos ó camiñar”. Alcume de trazo físico.

Carrapón, O: Fillo da *Carrapeta*. Véxase: *Carrapeta, A*. Alcume de trazo físico herdado.

Cegho de Barbeira, O: Violinista invidente natural do lugar de Barbeira-Cotobade (PO). Alcume de trazo físico asociado a locativo.

Codio, O: Ben porque gustaba de laretar.¹⁷ Alcume de trazo psíquico. Ben porque as roupas que vestía, de non veren auga, criaran dous dedos de costra. Alcume de trazo físico.

Feroz: Defensa central do Cerdedo C.F. de temida contundencia. Os siareiros empurrábano ó berro de: *¡Mete o turbo Feroz!*. Alcume de trazo psíquico.

Ghelfo, O: Por ser de queixada dianteira. Alcume de trazo físico.

Ghrande de Cavenca, O: Mozo fraco e alongado. Alcume de trazo físico asociado a locativo.

Lindoque, O: Home da Lindoca. Véxase: *Lindoca, A*. Alcume de trazo físico herdado.

Miloro, O: Home da Milora. Véxase: *Milora, A*. Alcume de trazo psíquico herdado.

P. do cu roto: Non lle duraba un remendo. Alcumeiro de trazo físico.

Requia, O: Vello mestre. Quen o coñeceu afirma que mentres andaba camiño *requeneaba*.¹⁸ Alcume de trazo psíquico.

¹⁵ Expresión recollida na zona obxecto de estudio.

¹⁶ A forma abreviada agachará o antropónimo co aquel de preserva-lo anonimato.

¹⁷ Recolléronse na zona as expresións: *Roe-la codecha/codela/codia* con ese significado.

¹⁸ *Requenear*: Falar entre dentes. Quizais de requiem, retallo de rezos.

Señor M. do tempo, O: Non se acometía labor ningún sen antes consultar co señor M. verbo das témporas: —*¡Choverá hoxe señor M.!? O señor M. consultaba o capón (catavento) da capela de Cavenca, lía o ceo de vagar e prognosticaba certo: ¡Á noite háselles coñecer e como se lle ha de coñecer por iso!* Alcumeiro de trazo psíquico.

Touqueira: O alcume vénlle polo nome dunha leira da que era propietario: *A Touqueira*.¹⁹ Alcume de trazo psíquico.

Colectivos-masculinos

Boi, Os do: Por seren donos dun semental. Alcume de profesión.

Caghanatrepia, Os: Por seren pouquiña cousa. Alcume de trazo físico-psíquico.

Gharcios, Os: Deformación do apelido Gharcía. Alcume de trazo antroponímico

Gheiteiros (de Abelaíndo), Os: Descendentes de gaitero. Alcume de profesión herdado asociado a locativo.

Montinos, Os: Por te-la casa no monte. Alcume locativo.

Individuais-femininos

Cachela, A: De *cacha*, por abanear boas nádegas. Alcume de trazo físico.

Candenga, A: Muller do Candengo. Véxase: *Candengo, O*. Alcume de trazo físico herdado.

Carrapeta, A: Por ser de pouca estatura. Alcume de trazo físico.

C. “inmoro”: Por andar sempre co *inmoro* (retrouso) no papo: *¡Porcos coma os meus inmoro non os hai no lughar inmoro...!* Alcumeiro de trazo psíquico.

Fanada, A: Faltáballe a metade da orella esquerda, coméralla un porco sendo cativa. Alcume de trazo físico.

Lindoca, A: Non por fermosa. Cantaban os mozos daquela: *¡C. Lindoca/Lindoque non necesita dote porque ten bighote!*.²⁰ Alcume de trazo físico.

Milora, A: Ten por orixe a fórmula inglesa de tratamento “Milord”. Axeitado alcume para quen gustaba de aparentar certa altura. Alcume de trazo psíquico.

P. do ovo: No tempo en que os ovos eran moeda, agardaba que a galiña puxera para ir face-la compra. Alcumeiro de trazo psíquico.

Rica de Fraguas, A: Tíñase por ricacha. Natural do lugar de Fraguas-Cotobade (PO). Alcume de trazo psíquico asociado a locativo.

Taracho: Deformación do antropónimo Teresa partindo da forma popular *Taresa*. Alcume de trazo antroponímico.

Colectivos-femininos

Caghallas, As: Xente humilde.²¹ Alcume de trazo psíquico.

¹⁹ Dúas solucións para o topónimo: a) de *touceira* “brañeira, matogueira”. b) de *toqueira* “tobo”.

²⁰ Da expresión: *Muller con bighote non necesita dote*.

²¹ Recolléronse na zona as expresións: *Andar á caghalla / Caghallear / Caghalloar* “vivir miseramente”.

- Canexas, As:** Por seren de boa estatura e luciren perna fraca.²² Alcume de trazo físico.
- Caxonas, As:** Deformación de *Encarnación*, nome que abundaba na casa. Alcume de trazo antroponímico.
- Cucas, As:** Descendentes de alguén moi agudo. Alcume de trazo psíquico herdado.
- Maias, As:** Quizais pola cor roxa do cabelo. Alcume de trazo físico.
- Neveiras, As:** Descendentes dunha Neves. Alcume de trazo antroponímico herdado.
- Paxaras, As:** Casa de mulleres. Alguén dixo: *¡Aquí non hai máis ca paxaras!* Alcume de trazo físico.
- Pingonas, As:** Por teren nariz bicudo. Alcume de trazo físico.

Lugares alcumados

- Abellas, As:** Alcuño do lugar de Cernados. Bo recanto para armar enxames.
- Devandoira:** Alcuño do lugar de Chamadoira. Acáelle.
- Ghirilló:** Alcuño do lugar de Biduído. Xente cantareira.
- Serra seca:** Alcuño do lugar de Lourido. Escaseza de auga.

ESCOLLA DE CHAMADEIROS

Individuais-masculinos

- A. de Lourido:** Nado no lugar de Lourido. Chamadeiro locativo.
- A. do correo:** Por leva-lo servizo postal. Chamadeiro de profesión.
- Fogheteiro, O:** Chamadeiro de profesión.
- G. o da casa nova:** No lugar fora o único que fixera casa de novo. Chamadeiro locativo.
- Macharés:** Por te-las súas veigas neste enclave do monte de Carballás. Chamadeiro locativo.
- M. de Carmela:** Neto dunha Carmela. Chamadeiro de parentesco.
- P. do Santo:** Fillo dun Santiago. Chamadume de parentesco, o nome de pía asóciase a unha ascendencia alcumada.
- S. [apelido] de Biduído, O:** Por ter nado alí. Chamadeiro locativo.

Colectivos-masculinos

- Ghovitos, Os:** Descendentes dunha Jovita. Chamadeiro de parentesco.
- Manco, Os do:** Por seren descendentes dalgún. Chamadume de parentesco.
- Marcos, Os:** Deformación do seu apelido: Márquez. Chamadeiro de parentesco.
- Solla(s) de Abelaíndo, Os:** De alí somos. Chamadeiro locativo.

---

²² Quizais de *canela* “óso da tibia”.

Individuais-femininos

- B. da Moreira:** Filla da Moreira. Véxase: *Moreira, A.* Chamadeiro de parentesco herdado.
- C. da Ferreira:** Filla da Ferreira. Véxase: *Ferreira, A.* Chamadeiro de profesión herdado.
- C. de Bernaldo:** Polo home: Bernaldo. Chamadeiro de parentesco.
- C. dos cacharros / Cacharreira, A:** Vendíaos. Chamadeiro de profesión.
- Crespa, A:** Polo apelido do home: Crespo. Chamadeiro de parentesco.
- Ferreira, A:** Muller do ferreiro. Chamadeiro de profesión herdado.
- Lourenza, A / J. das Lourenzas:** Por ser descendente dunha ou varias Lourenzas. Chamadeiro de parentesco.
- Lughesa, A:** Polo lugar de orixe. Chamadeiro locativo.
- M. de Seghunda:** Filla dunha Seghunda. Chamadeiro de parentesco.
- M. do Santés / Santesa, A:** Polo nome do pai: Santiagho. Chamadume de parentesco.
- Moreira, A:** Polo apelido do home: Moreira. Chamadeiro de parentesco.
- P. de Cavenga:** Nada neste lugar. Chamadeiro locativo.

Colectivos-femininos

- Cruz, As da:** Por vivir en casa sita nunha encrucillada enfeitada con cruceiro. Chamadeiro locativo.
- Dameanas, As:** Por seren fillas dun Damián. Chamadeiro de parentesco.
- Estrelas, As:** Fillas dunha Estrela. Chamadeiro de parentesco.
- Foghetearas, As:** Fillas do Fogheteiro. Véxase: *Fogheteiro, O.* Chamadeiro de profesión herdado.
- Pousa, As de:** Polo apelido do pai: Pousa. Chamadeiro de parentesco.
- Toxa, As da:** Por viviren no lugar da Toxa, aldea de Meilide. Chamadeiro locativo.
- Viúdo, As do:** Por seren orfas de nai. Chamadume de parentesco.
- Xilas, As:** Polo apelido do pai: Xil. Chamadeiro de parentesco.

Sexa a presente escolma homenaxe e louvor á aldea de Cerdedo, terra privilexiada dende onde administro o xeneroso herdo da lingua. Sexa agasallo para as súas xentes. Un vello, un tesouro de douradas moedas de sabedoría.

II. Cerasetum: San Xoán de Cerdedo, apuntamentos verbo da toponimia maior.

O concello de Cerdedo que xunto ó de Forcarei, e delo medievo, dan xeito á comarca natural da Terra de Montes, agroma nas topografías arremedando ó ferro dun arado de pao que esgazase o terrón da leira pontevedresa. Cerdedo atangue oito parroquias,²³ entre elas a homónima San Xoán de Cerdedo, o bico da ferraxe.

A parroquia de San Xoán estrema ó norte coas de Figueroa, Parada e Folgoso; ó sur co concello de Cotobade, ó leste co concello de Forcarei, e ó oeste coa parroquia de Pedre. Esgrevia freguesía, linda ó norte co curso alto do río Lérez²⁴ mais co seu fornecedor, o río do Castro (ou de Piñoa);²⁵ ó sur co curso alto do río do Seixo, tributario do Castro, e a levante co monte do Seixo que, erguéndose a 1.015 m de altitude (Outeiro do Coto), arma o teito da provincia de Pontevedra. O seu amplo lombo de montaña vella é privilexiado miradoiro das Rías Baixas. Martiño Sarmiento, ilustre cerdedense, deixou nos seus escritos testemuño de tamaña singularidade:

Dista Sotelo una legua de Raposeiras²⁶ pero yo anduve dos leguas, rodeando y subiendo al monte do Seixo, de camino, con el fin de registrar de lo más alto las rías de Pontevedra, Vigo, Padrón, Noya, etc., si lo permitiese el sol [...] El camino que hice es el siguiente: [...] Principio de la subida al *Seixo*. Porto de Cobaladrós, arroyo. Portela da Moreira. Peña Cavaleirada, una sobre otra. Porto da Mò. Y a la izquierda La Gayosa, Rebordelo. Outeiro Branco {También hay en el Seixo el Outeiro Salumbreiro}. As Laceiras. A Laxe Longa. Porto Gestido Pequeño. Campo dos Teixugos. *Coto do Toucedo*. *Outeiro da Cama*. *A Laxe do Mosqueiro*. {Es muy alto, se junta el ganado cara al poniente a recibir el aire del mar}.²⁷ *Outeiro Salumbreiro*. *O Chao do Tendal*.

A la derecha quedan: As Pozas do Gestido Grande, en donde nace el río do Seixo, que baja a Raposeiras. La falda do Outeiro do Coto, que es el más alto. *Principio do Biòco*. Cuesta o bajada a *Presqueira*. *Santa Mariña de Presqueira*, una legua. *Afonsín*, aldea de Presqueira, que ya está muy abajo del *Seixo*. *Río Piño*. Paséle. Nace muy cerca del río do Seixo, éste arriba, en el Gestido, y el Piño, abajo, en Pesqueira y Presqueira; y los dos se unen junto a Cerdedo.²⁸

A parroquia de Cerdedo, esmiúzase en quince poboados. Estes son seus topónimos: Abelaíndo, (A) Cavadosa, Arén, (A) Revolta, Barro (de Arén), Biduído, Carballás,

²³ A saber: (Santa Eulalia de) Castro, (San Xoán (Bautista) de) Cerdedo, (San Martiño de) Figueroa, (Santa María de) Folgoso, (San Pedro de) Parada, (Santo Estevo de) Pedre, (San Tomé de) Quireza e (Santa Mariña de) Tomonde.

²⁴ As fontes do Lérez gurgullan na freguesía de Millerada, concello de Forcarei.

²⁵ Aplíquese aquilo de “o Castro leva a auga e o Lérez a fama”: *xúntase o río do Castro co Lérez recibindo tanta auga como a que este trae*. RODRÍGUEZ FRAÍZ, A. (1987): *As pontes do Lérez*.

²⁶ Poboado do lugar de Meilide, parroquia de Cerdedo.

²⁷ Non nos debe abraiari daquela, que se transformase a paraxe nun parque eólico.

²⁸ SARMIENTO, Frei Martiño (1975): *Viaje a Galicia (1745)*. Ed. de J. L. Pensado, pp. 162-163.

Cavenca, Cerdedo, Cernados, Chamadoira, Limeres, Lourido, Meilide e San Bernabé. A seguir dámos conta da semántica dos mesmos:

ABELAÍND *Ablaíndo, Belaíndo.*

O lugar de Abelaíndo está situado a tres quilómetros da capital municipal, rumbo sueste. Na aba oeste do monte do Seixo. A súa agra esténdese ata a beira do río do mesmo nome (curso medio).

Significado: *Terreo poboado de abeleiras ou abrairas. Abeledo. Abeleiral.* A presenza deste caducifolio (*Corylus avellana*), oferente de froitos saborosos e nutrices e raíces menciñeiras, foi numerosa no pasado (árbore de encosta e ribeira), hoxe, confinado nas marxes fluviais, supervive como espécime minoritario. Son os abeledos, sono de antigo, recantos propiciatorios da ritualidade amorosa. Vallan como proba os versos de Johan Zorro, o xograr: *Bailemos agora, por Deus, ay velidas, / so aquestas avelaneyras froidas, / e quen for velida como nós, velidas, / se amigo amar, / so aquestas avelaneyras froidas / verrá baylar.*²⁹

Bibliografía:

De *ABELLANETUM/*ABELLANETA “avellanedo/avellaneda”, de ABELLANA “avellana” [*Nux Abellana* o “nuez de Abella”, ciudad de la Campania, donde abundaban] [...] Abelaíndo, sin contracción y con cierre de e tónica en í, en Cerdedo.³⁰

Lat. ABELLANA NUX, de la pobl. it. **Abella** en Campania [...] El avellano es árbol o arbusto bien conocido en las laderas boscosas de Galicia [...] Abellanus-a es un adj. derivado de Abella, población de la Campania de Italia, de donde, al parecer, salió el nombre por abundar la especie.³¹

Abeleda, Abelenda, Abeledo, Abelendo, Abeledos, Abelaedo, Abelaído e Abelaíndo, abundanciais de *abeleira*.³²

Solucións populares: a) [a moza] vela indo [alá]. Seica tivo este lugar por veciña unha moza de beleza sen par. Gostaba pouco a fermosa muller de exhibi-lo seu don.³³ b) [o lugar] velo indo [alá]. Por ser aldeña acochada entre montes.

²⁹ Estrofa inserida na súa *Bailada das avelaneiras froidas*.

³⁰ MORALEJO LASSO, A. (1977): *Toponimia gallega y leonesa*, pp. 342-343.

³¹ RIVAS QUINTAS, E. (1982): *Toponimia de Marín*, p. 145.

³² CABEZA QUILES, F. (1992): *Os nomes de lugar*, p. 478.

³³ Hai quen a relaciona coa fermosa e milagreira imaxe da Virxe do Socorro, custodiada na capela do poboado.

(A) CAVADOSA

O lugar de A Cavadosa está situado a preto de sete quilómetros da capital municipal, rumbo sur. Na aba oeste do monte do Seixo, á beiriña do río do mesmo nome (curso alto).

Significado 1: *Terra traballada ó legón. Terra cavada.* Posúe A Cavadosa pouca terra de labor, anque boa e ben irrigada.

Tralo Entroido, daba comezo a trafega no agro.³⁴ Se o labrego quería ter patacas para o ano, debía primeiro rasparlle o terrón ás leiras³⁵ e coa mesma estercar.³⁶ Cavar, cavábase o día da bota.³⁷ Abríase o rego, virábase a terra e no rego aberto pousábase o terrón, púñase a semente no niño,³⁸ salferíase a mestura fertilizante e a seguir soterrábase. Semanas despois cumpría un apicotado.

Cavábase polo verán o terrón do monte, tarefa de cambotes,³⁹ para que unha vez amoreado e afogueirado servise a borralla de esterco. Xa no outono, sementábase nesta terra enriquecida o cereal (centeo, fundamentalmente).⁴⁰

Bibliografía:

Lat. CAVARE “ahuecar, cavar”, part. romance **cavado** –a [...] El tema (cavar, cavada, cava...) es más que vulgar [...] En Marín, *cavada* es hoy sinónimo de *cachada* y ambos han perdido el sentido etimológico de “terreno roturado con azadón en el monte” que todavía conserva en otras partes [...] Cavada es el participio, romance, de cavar y éste del lat. CAVARE “id”, derivado del adj. CAVUS “hueco”, como cova.⁴¹

Significado 2: *Poboado situado no fondal da valga.* Derivado quizais da forma adxectival latina cava “fondo, profundo”. O poboado está instalado nunha depresión do terreo. Este abaixamento é froito do traballo erosivo do río do Seixo, alí aínda torrenteira.

³⁴ Os labores que se enumeran a continuación remóntanse a antes da chegada da raspadeira e do arado de ferro (ferramenta industrial).

³⁵ As patacas púñanse (ou botábanse) no labradío e no baldío (campos, xesteiras). As xesteiras son terreos moi pataqueiros. Para raspar no labradío empregábase a sacha, o baldío requería o legón de sete libras.

³⁶ Alí onde fose posible. Ás xesteiras, polas dificultades de manobra, non se lles achegaba esterco anque si fertilizantes como a borralla, o cal e o mineral.

³⁷ Este labor executábase coa axuda do legón ou da sacha.

³⁸ Había quen, xente minuciosa, entre semente e semente deixaba a medida dun pé.

³⁹ Xornaleiros lalinenses.

⁴⁰ Co centeo adoitábase botar semente de toxo e xesta co fin de que viñesen para estrume.

⁴¹ RIVAS QUINTAS, E.: *Toponimia...*, p. 261.

Solucións populares: a) (A) cova da osa. Malia que non se atén á etimoloxía, non é desatino pensar que quizais estes fermosos mamíferos tiveron xacando, por hábitat, as ladeiras fragosas do Seixo, e por tobo calquera buraca so os numerosos afloramentos graníticos. b) Poboado sito no cabo da parroquia. O lugar de A Cavadosa é o poboado máis alonxado da capital municipal, de feito e por mor do seu histórico illamento⁴² dálle terra a seus mortos no cemiterio de Caroi (parroquia do concello de Cotobade), na outra beira do río.

ARÉN

O lugar de Arén está situado a pouco máis de dous quilómetros da capital municipal, rumbo nordés. Á súa agra esténdese ata a beira do río do Castro (curso baixo).

Presencia do topónimo na onomástica persoal (apelidos).

Significado 1: Terreo areento. Topónimo derivado quizais do étimo latino harena “areal”, por contraste cualitativo co lugar de Barro co que se vencella.⁴³ San Miguel de Arenancos, antiga denominación.

Significado 2: *Valiña. Bocarribeira.* Topónimo derivado quizais da partícula preindoeuropea *ara “val, auga...”.⁴⁴ Pousado nun altiño, cinguido pola serpe do río, domina o amplo val.

Significado 3: *Labradío.* Topónimo derivado quizais da forma verbal arar “labra-la terra facendo uso do arado” (do latín ARARE “labrar, cultivar, vivir do agro”).⁴⁵

O labrego, polo mes de abril, xa matinaba na sementeira do millo.⁴⁶ Comezaba por racha-la terra coa grade de dentes de ferro, espaxéxíase a continuación o esterco e co arado de pao, efectuaba a labra (esfendadura). Repousaba a terra ata maio. No maio, o campesiño labraba e gradaba de novo, trazaba as rolas⁴⁷ e a voleo, botaba a semente ó chan. Trala sementeira, outras dúas pasadiñas de grade, unha de dentes e outra de costas, e a agardar boa anada.

Alá polo mes de xuño, o centeo do labradío, que fora sementado no outono, deixáballo o sitio ó millo miúdo e ó millo serodio. Abriase a terra coa grade de dentes de ferro, esfendíase co arado de pao, gradábase de novo, dispúñanse as rolas e a voleo, espállabase o gran.⁴⁸

⁴² A estradiña que o une con Abelaíndo é de onte para acá.

⁴³ Véxase: BARRO.

⁴⁴ Véxase: CABEZA QUILES, F.: *Os nomes...*, p. 38.

⁴⁵ Mais na zona non se ara, lábrase.

⁴⁶ Os labores que se enumeran a continuación remóntanse a antes da chegada da sementadeira (ferramenta industrial).

⁴⁷ Carreiros de sementeira.

⁴⁸ O centeo e o trigo requirían liturxia semellante.

Coa aparición da ferramenta industrial, o millo comezouse a botar coa sementadeira e as patacas co arado de ferro. A sementadeira arrecunchou ó aradiño de pao e a raspadeira a grades e legóns.

(A) REVOLTA

O lugar de A Revolta está situado a pouco máis de un quilómetro da capital municipal, rumbo sur. Na aba oeste do monte de Cavenca. A súa agra esténdese ata a beira do río do Castro, xa beneficiado das augas do río Seixo.

Significado: *Camiño retorto*. A Revolta esténdese a ámbolos dous lados da estrada que conduce ós lugares de Lourido, Biduído, Chamadoira, San Bernabé e Limeres. Dende Cerdedo, accédese ó lugar deixando tras dun encrucillada costenta e virada. A estrada estreítase ó seu paso polo poboado.

Bibliografía:

revolta (de *re* + *volta*). s. f. [...] Curva ou volta nun río, camiño ou estrada.⁴⁹

Camiños que describen unha curva pronunciada, circunstancia viaria que [...] orixina os nomes de lugar **Revolta**, **A Revolta**, **Revoltas**, **As Revoltas**.⁵⁰

BARRO (de Arén)

O lugar de Barro está situado a pouco máis de dous quilómetros da capital municipal, rumbo leste. O poboado esténdese a ámbolos dous lados da estrada que nos achega ó lugar de Carballás, e a Presqueiras e San Domingos, estes, no concello de Forcarei. Barro, en orixe alargo do lugar de Arén,⁵¹ é hoxe quinteiro irmandado: *Barro e Arén*.

Significado 1: *Terreo barrento*. Por contraste cualitativo co lugar de Arén co que establece vínculo.

Bibliografía:

Prerrom. ***barro** “arxila”; quizás derivado de **bar-r** [Precélt. **bar-r-**, enfatización de **bar-** “altura”] [...] Todos los topónimos dichos son interpretados por el pueblo como “sitios de barro” [...] Barro “arcilla” es palabra gallega. El labrador de Morrazo divide sus tierras en: *nejras*, la de mejor calidad; *barrenta*, de mediana calidad; *areenta*, inferior.⁵²

⁴⁹ *Diccionario Xerais da Lingua*. 1992, p. 763.

⁵⁰ CABEZA QUILES. F.: *Os nomes...*, p. 353.

⁵¹ Barro é froito da colonización das terras localizadas a carón da devandita estrada, aberta modernamente.

⁵² RIVAS QUINTAS, E.: *Toponimia...*, p. 32-33.

Do prerromano *barro, “lama, fango” [...] sinalando sitios abondosos en barro.⁵³

Significado 2: *Terreo choído con valo de estacas.* Hoxe, o arame de espiño foi substituíndo ós tradicionais sistemas de deslinde e cercado.

Bibliografía:

Nombres comunes [...] también de origen remoto y problemático, han dado así mismo origen a topónimos. Tales son, por ejemplo, barro “arcilla”, con *Barral*, *Barreiro*, *Barreira*, distinto de un *barrum* céltico “barrera, estacada” que puede ser el topónimo *Barro*.⁵⁴

BIDUÍDO

O lugar de Biduído está situado a algo máis de tres quilómetros da capital municipal, rumbo sudoeste. Na cima do monte do mesmo nome (tamén, monte da Pighorela ou Pingorela).

Significado: *Terreo poboado de bidueiros.* Este vexetal caducifolio (*Betula celtiberica*) é aínda hoxe abundante. Árbore de rechamante casca branca. Na parroquia, brido, é unha das denominacións do espécime. Antigamente, a madeira de bidueiro empregábase para face-las pezas do arado de pao,⁵⁵ algún eixo para o carro, zocos, etc. As follas do bidueiro teñen amais, propiedades curativas.

Bibliografía:

Biduído, de *BETULETUM, derivado del galo-lat. BETULLA “abedul”, gall. *bido* / *biduo* / *bidueiro* [...] De la base celto-lat. *BETULUS, lat. BETULLA “bido o biduo”, *bidueiro/a*, “abedul” son numerosos los *Biduedo* o *Biduído*, *Bidueiro*, *Bidueira*, *Bidueiral*.⁵⁶

Lat. vg. *BETULARIO, *BETULU, latinización del célt. *betu “abedul” [...] Este tema tiene un gran número de variantes en el gallego. Así abedugo, abedueira, abidueira, abedoeiro –a, abedueira; bedolo, bídalo, biduleiro, bido, bideiro, bidro, bidrón, bidón, bidueira, biduo, biduleiro, bodelo. Todo por “abedul”. El abundancial o bosque de abedules: biduedo, *biduído*, etc. [...] El tema también se ve en el it. y el fr., considerándose un préstamo celta.⁵⁷

⁵³ CABEZA QUILES, F.: *Os nomes...*, p. 245.

⁵⁴ MORALEJO LASSO, A.: *Toponimia...*, p. 29.

⁵⁵ Coa excepción do rastreiro. Para esta peza empregábase cerne de carballo, gañando en resistencia e durabilidade.

⁵⁶ MORALEJO LASSO, A.: *Toponimia...*, pp. 23 e 293.

⁵⁷ RIVAS QUINTAS, E.: *Toponimia...*, p. 151.

O bidueiro, do céltico ***betu**, é outra árbore que deixou impronta na toponimia. Posibles abundanciais desta especie arbórea son **Biduedo**, **Biduedos**, **Bidueda** e **Biduído**.⁵⁸

CARBALLÁS

O lugar de Carballás está situado a algo máis de seis quilómetros da capital municipal, rumbo leste. Ubicado preto da cima do Seixo, un chisco batido do aire como o acredita a copla popular: *O capón de Carballás*⁵⁹ / *ten a crista revirada / que lla revirou o ar / unha mañá de ventada*.⁶⁰

Significado: *Terreo poboado de carballos. Carballeira.* Contados, hoxe e no lugar, os exemplares de carballo (*Quercus robur*). O cerquiño (*Quercus pyrenaica*) é frondosa máis abundante.

O carballo é trabe cultural da galeguidade, árbore totémica. Vexetal lonxevo de porte maxestoso e sombra salutífera. Prodixiosas cualidades o distinguen.

O Carballo dos aires, exemplar centenario xa desaparecido. As mulleres de Carballás alzaban o centeo onde campaba.

Presencia do topónimo na onomástica persoal (apelidos).

Bibliografía:

Carballo [...] *Carballedo*, *Carballeda*, *Carballida* [...] *Carballo*: *Carballal*, *Carballeda*, *Carballeira* [...] *Carballo*, de *CARVALIU.⁶¹

Preindoeur. **car-b-** “planta de terreno fragoso, de roca, planta dura”, de ***kar-** “roca” [...] Podemos deducir la importancia que el *roble* o *carballo* tuvo en nuestra zona por está plétora de nombres. Hoy su característico verdor apenas si resalta en tres o cuatro sitios. Las voces comunes: carballo, carballeiro, carballeira, carballeda, etc. son bien cococidas y vivas en la lengua [...] raíz *kar- incrementada con -b- (*karb- “planta dura”).⁶²

Ó carballo xenuíno ou *Quercus robur* [...] proveniente da voz prerromana ***carb**, “pedra, planta nada entre as pedras”, refírense, entre outros, os topónimos **Carballo**, **O Carballiño**, **Carballo da Pedra**, e os abundanciais en *-al* e *-eira*, **Carballal**, **Carballeira**, **A Carballeira** e **Carballeiras**. Estes nomes de lugar, recollendo a tradición mítica da árbore, aparecen nos documentos antigos como puntos de referencia nos deslindes ou límites de territorios.⁶³

⁵⁸ CABEZA QUILES, F.: *Os nomes...*, p. 478.

⁵⁹ Catavento.

⁶⁰ Non nos debe abraiar daquela que sexa outeiro des onde chimparse en parapente.

⁶¹ MORALEJO LASSO, A.: *Toponimia...*, pp. 22, 23 e 279.

⁶² RIVAS QUINTAS, E.: *Toponimia...*, pp. 155-156.

⁶³ CABEZA QUILES, F.: *Os nomes...*, pp. 147.

CAVENCA

O lugar de Cavenca está situado a preto de un quilómetro da capital municipal, rumbo sueste. Na aba norte do monte do mesmo nome. A súa agra esténdese ata a beira do río do Seixo (curso baixo).

Significado: *Valgada. Vaganta.* A súa ubicación, empolicado na lomba do monte, xustifica o chamadeiro. San Salvador de Caviancos, antiga denominación.

Bibliografía:

caivanca (do lat. CAVU = oco, cova). *s. f.* Pequeno val; depresión suave. Var. *Cavianca*.⁶⁴

CERDEDO

Capital municipal. Situada a ámbolos dous lados da N-541 ou estrada de Ourense. A súa agra é regada polos ríos Lárez (curso alto) e Castro (curso baixo).

Significado: *Terreo poboado de cerdeiras.* Á árbore das cereixas (*Prunus avium*) foi no pasado espécime abundante, non só na parroquia de San Xoán senón en todo o concello, de aí o topónimo. Afamadas foron, en tempos, as cerdeiras da parroquia de Figueroa, anque o seu topónimo gabe outros froitos. Lo particular merece unha cerdeira, vedraño exemplar, que ata hai pouco reinaba no poboado de As Raposeiras (Meilide). As súas proporcións e anadas xenerosas permitían que un puidese enche-lo bandullo mentres repousaba deitado encol das súas pólas.

Bibliografía:

El nombre de Cerdedo procede, según Millán González Pardo, de CERASETUM (lugar de cerezos), en gallego *cerdeiras*. Parece que sobre un producto fonético *cersedo*, hubo un influjo de asimilación regresiva de la -d-.⁶⁵

Topónimos del cerezo [...] como son Cerdedo/-ido, *Cerdeira*, *Cerdeiriña/-iño*, *Cerdeiroa*, *Cerdeiral*, *Cerdeiredo/-ido*.⁶⁶

Lat. CERASUS “cerezo”, adj. sustantivado CERASEA, lat. tardío CERASARIA; del gr. *kérasos* [...] Del lat. tardío CERASIA, *ceresia* salíó *cereisa*, *cereixa* [...] de *CERESetu>*cersedo>cerdedo. La base primera en el latín fue CERASUS, préstamo del gr. *kérasos*.⁶⁷

⁶⁴ *Diccionario Xerais da Lingua*. 1992, p. 143.

⁶⁵ *Gran Enciclopedia Gallega*. 1974. Vol. VI, p. 124.

⁶⁶ MORALEJO LASSO, A: *Toponimia...*, p. 328 (n. 45).

⁶⁷ RIVAS QUINTAS, E.: *Toponimia...*, p. 158-159.

De **Cerceda** cómpre dicir que provén de *cereceta*, abundancial en *-eta* de CERASUS, “cerdeira”, por referencia a grupos deste froital [...] **Cerdedo**, de igual significado.⁶⁸

CERNADOS

O lugar de Cernados está situado a dous quilómetros da capital municipal, rumbo nordés. O poboado esténdese a ámbolos dous lados da estrada xeral PO-OU (N-541).

Significado: Terreos afogueirados. As queimas eran tarefas agrícolas previas ó labor de cava. Como xa quedou dito,⁶⁹ o terrón arrincado no baldío amoreábase e deixábase secar. Unha vez seco, plantábase o lume nel. A borralla empregábase como fertilizante. Estes terreos daban boas centeeiras.

Bibliografía:

Cernada [...] de *CINERATA “quemada, incinerada” (¿tierra?).⁷⁰

Lat. vg. *CINERARE, CINERATA “volver ceniza, quemar”, del lat. CINERE “ceniza” [...] En latín vemos: CINIS, -ERIS “ceniza” [...] derivado CINERARIUS [...] Tuvo que existir también, de CINERE, como CINERARIUS, el verbo *CINERARE, part. (TERRA) CINERATA, resultado de quemar terrones como todavía se hace con las borrallinas, borreas, borrelas, borroas, tolas o toleiras, por Galicia adelante.⁷¹

O topónimo **Cernada**, moi corrente en Galicia, debe provir da voz *CINERATA, derivada da latina CINIS, “cinsa” [...] **Cernada** seguramente fai referencia a unha terra queimada, práctica agrícola moi corrente para a colonización de terras virxes [...] Outros topónimos similares, que parecen referirse a antigas queimas para a roturación do monte, son os **As Cernadas**, **Cernadiña**, **Cernadela**, **Cernadelo**, **Cernado**, **Cernadiño**, **Cernados**.⁷²

CHAMADOIRA

O lugar de Chamadoira está situado a pouco máis de catro quilómetros da capital municipal, rumbo sudoeste. Na aba oeste do monte do mesmo nome (tamén coñecido por monte de Costoa). A súa agra esténdese ata a beira do río das Cervas (curso alto).

⁶⁸ CABEZA QUILES, F.: *Os nomes...*, p. 477.

⁶⁹ Véxase: A CAVADOSA.

⁷⁰ MORALEJO LASSO, A.: *Toponimia...*, p. 335 (n. 81).

⁷¹ RIVAS QUINTAS, E.: *Toponimia...*, pp. 262-263.

⁷² CABEZA QUILES, F.: *Os nomes...*, p. 145.

Significado: *Alto des onde dar voces.* Topónimo derivado quizais da forma latina *CLAMATORIA de CLAMATOR “voceador”.⁷³ Dende o lugar e beneficiándose da reflexión das ondas sonoras, pode un comunicarse co veciño San Bernabé, fronte Chamadoira, no baixo, sen ter que depender da telefonía.

LIMERES

O lugar de Limeres está situado a tres quilómetros da capital municipal, rumbo sudoeste. Na aba norte do monte do mesmo nome. A súa agra esténdese ata a beira do río Cervas (curso baixo).

Presencia do topónimo na onomástica persoal (apelidos).

Significado 1: *Terreo lamacento.* A toponimia menor (*A Barreira, As Barrozas...*), insiste nesta característica do solo.

Bibliografía:

O topónimo **Limia**, coñecido nome de lugar da provincia de Ourense, provén dunha base moi antiga *lim, seguramente emparentada con *lam*, “lama, lodo”, que para autores como M. Pidal é ambro-ligur-iliria. Este apelativo, de singular importancia na historia antiga de Galicia, ten sido tratado, entre outros, por autores como E. Rivas, Tovar e Rabanal en termos similares e sempre con relación á devandita voz *lama*.⁷⁴

Significado 2: *Terreo poboado de umeiros.* O olmo ou umeiro de montaña (*Ulmus glabra*) é hoxe en día, na zona, unha rareza vexetal.

Bibliografía:

El céltico **limos/lemos* que se corresponde por su forma y significación con el lat. ULMUS “olmo”.⁷⁵

LOURIDO

O lugar de Lourido está situado a preto de dous quilómetros da capital municipal, rumbo sur. Na aba oeste do monte de Cavenca.

Significado 1: *Terreo pedrallento.* As súas características edafolóxicas xustifican a solución.

Bibliografía:

⁷³ Ou derivado romance.

⁷⁴ CABEZA QUILES, F.: *Os nomes...*, p. 239.

⁷⁵ MORALEJO LASSO, A.: *Toponimia...*, p. 67.

O topónimo **Louro** ten sido interpretado como proveniente do latín clásico LAURUS, por referencia ó loureiro, especie vexetal que non se atopa nos lugares así chamados, onde si abunda, en troques, a pedra, xa que o étimo **Louro** fai referencia, segundo pensamos, a ese elemento da natureza [...] A mesma orixe que **Louro** [...] parece te-lo topónimo **Lourido**, tamén explicado moitas veces como abundancial de LAURETU, “conxunto de loureiros”, cando pode facer referencia, segundo pensamos, a terreos pedrosos ou canteiras [...] A base que se corresponde con todos estes topónimos debe ser un radical parecido a *lar ou *lor, ou un menos comprometido *l'r “rocha, pedra” [...] En Galicia o radical *l'r aínda está presente na palabra *louro*, que os nosos dicionarios codifican co significado de penedo.⁷⁶

Significado 2: *Terreo poboado de loureiros.* O loureiro (*Laurus nobilis*) é especie venturera pouco dada a formar bosques. Árbore mítica. Os gallos de loureiro e oliveira, bendecidos no Domingo de Ramos, escorrentan o trebón. As folliñas de loureiro son típico adobío de castañas cocidas e patacas guisadas.⁷⁷

Bibliografía:

Lourido, de LAURETU [...] *Lourido* [...] de LAURUS “loureiro, laurel”.⁷⁸

Lat. vg. LAURARIU “laurel”, del lat. LAURU “id” [...] La forma *loureiro* es la común en toda Galicia; formación del lat. vg., adjetival en principio, sobre el latín clásico LAURUS “laurel”. Otros derivados, ya latinos, son: LAUREUS, LAURINUS, LAURETUM o LORETUM “lauredal”.⁷⁹

MEILIDE

O lugar de Meilide está situado a quilómetro e medio da capital municipal, rumbo sueste. A súa ampla agra esténdese ata a beira dos ríos Seixo e Castro (cursos baixos).

Significado 1: *Terras (propiedade) de Melito.*⁸⁰ Nome dun antigo terratenente.

Bibliografía:

Melide, nome repetido varias veces en Galicia [...] quizais procedente dunha *(VILLA) MELLITI, xenitivo posesivo do nome persoal latino MELLITUS, ben documentado.⁸¹

⁷⁶ CABEZA QUILES, F.: *Os nomes...*, pp. 299 e 300.

⁷⁷ O loureiro como condimento, favorece a dixestión.

⁷⁸ MORALEJO LASSO, A.: *Toponimia...*, pp. 283 e 308. A Virxe do Loreto, advocación da capela de Meilide.

⁷⁹ RIVAS QUINTAS, E.: *Toponimia...*, pp. 173-174.

⁸⁰ *Melito* ou *Melitón* “doce coma o mel”, antropónimo de orixe latina.

⁸¹ CABEZA QUILES, F.: *Os nomes...*, p. 283.

Significado 2: *Paraxe fermosa. Locus amoenus.* O lugar de Meilide estarrícase ó longo da encosta montesía. Coroado pola Laxamoura, flanqueado por xunta de ríos que sucun seus lindes. O poboado é enteiramente visible dende a capital do municipio. Na parroquia escóitase: ¡Mira que bonito é Meilide desde aquí (dende Cerdedo)! ou ¡Mira que bonito é Cerdedo desde aquí (dende Meilide)! Cerdedo e Meilide, fite a fite, ocupan as bancadas dun circo natural, onde e na arena, bátense o Seixo e o Castro, feras de auga. Os únicos lugares visibles dende Cerdedo, fóra Meilide, son Cavenca, Arén e Lourido.

Bibliografía:

El conocido *Melide* (cast. *Mellid*) es continuación clara del adjetivo del célt. común MELIDDI- “dulce, meloso, suave”: irl. ant. *milis*, ky. *melys* y el nombre de persona galo *Meliddus*⁸² (otras veces grafiado *Melissus*, aproximadamente) [...] *Melide* es famosa desde antiguo por las muchas golosinas que fabrican allí las mujeres del pueblo y venden tradicionalmente [...] Por lo demás el nombre se repite en Galicia: otro *Melide*⁸³ agregado de Cerdedo (junto a Pontevedra).⁸⁴

SAN BERNABÉ

O lugar de San Bernabé está situado a preto de cinco quilómetros da capital municipal, rumbo sudoeste. A súa agra esténdese ata a beira do río das Cervas (curso alto).

Significado: *Lugar baixo a protección do santo.* Atópase no lugar a ermida de San Bernabé que da abeiro, entre outras, á imaxe titular da advocación. O San Bernabé de inverno celébrase o 6 de xaneiro, o San Bernabé do verán o 11 de xuño. Din que cando morría no ano un confrade do San Bernabé, chovía o día da festa. ¡*Ai San Bernabé (do vrau)!* Expresión de abraio adoito escoitada.

Segundo a tradición, a sobredita imaxe foi atopada no lugar onde hoxe se ubica a capela. Este recanto foi en tempos mesta carballeira, algo decimada na actualidade. Estas árbores, máxicas abofé, arredan o tangaraño, o *anghenido* ou calquera outro mal estraño, se se saben invoca-los seus poderes. Quizais, o costume de leva-los cativos afectados de raquitismo en presenza do santo⁸⁵ sexa reminiscencia destas antigas prácticas. O santo tamén é moi avogoso dos rapaces trastolos ou toleiráns: ¡*San Bernabé te fagha bo!*

Bibliografía:

Do arameo *bar* “fillo” e *nabwh* “profecía”: “fillo da profecía”, profeta”, latinizado en Barnabas e a través do francés Barnabé, con paso do a tónico a é,

⁸² A grafía <dd> pretende substituír á delta xeminada da referencia bibliográfica.

⁸³ Errata?

⁸⁴ COROMINAS, J. (1976): «Elementos prelatinos en los romances hispánicos». In: *Actas del I Coloquio sobre lenguas y culturas prerromanas de la península Ibérica*, p. 139.

⁸⁵ Era costume que os ofrecidos pasasen por debaixo da imaxe.

como Tomé [...] **Iconografía:** viste túnica (coma os demais apóstolos), ás veces tamén aparece vestido de bispo, atributos persoais: o evanxeo de Mateo na man e mailas pedras da súa lapidación (por iso é invocado contra a sarabia)⁸⁶.

Sumas finais:

Nº de topónimos: 15

Fitónimos: Abelaíndo, Biduído, Carballás, Cerdedo // Limeres, Lourido

Orónimos: Arén, Barro, Cavenca, Lourido, Limeres // A Cavadosa

Agrónimos: A Cavadosa, Cernados // Arén, Barro

Morfónimos: A Revolta // Meilide

Antropotopónimos: Meilide

Haxiotopónimos: San Bernabé

Outros: Chamadoira

As Raposeiras, marzo marzal de 2000

---

⁸⁶ *Diccionario dos nomes galegos Ir Indo*. 1992, p. 162.